

Cechy powieści poetyckiej na podstawie *Konrada Wallenroda*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Adam Mickiewicz, *Konrad Wallenrod*, Kraków 2019, s. 39–42.
- Źródło: Maurycy Mochnacki, *O literaturze polskiej w wieku dziewiętnastym*, Warszawa 1830, s. 171.

Cechy powieści poetyckiej na podstawie *Konrada Wallenroda*

Źródło: domena publiczna.

Podczas studiów na Uniwersytecie Wileńskim Adam Mickiewicz zafascynował się twórczością angielskiego pisarza George'a Byrona. Postanowił przełożyć na język polski Byronowską powieść poetycką *Giaur*, a jednocześnie rozpoczął pracę nad własnym utworem w podobnej stylistyce. W 1828 roku opublikował *Konrada Wallenroda* – dzieło o oryginalnej konstrukcji fabuły, nowatorsko łączące różne formy gatunkowe, zaskakujące eksperymentami wersyfikacyjnymi.

Twoje cele

- Omówisz cechy powieści poetyckiej.
- Wyjaśnisz, w jaki sposób powieść poetycka wpisywała się w założenia poetów romantycznych.
- Wskażesz w utworze *Konrad Wallenrod* cechy powieści poetyckiej.

Przeczytaj

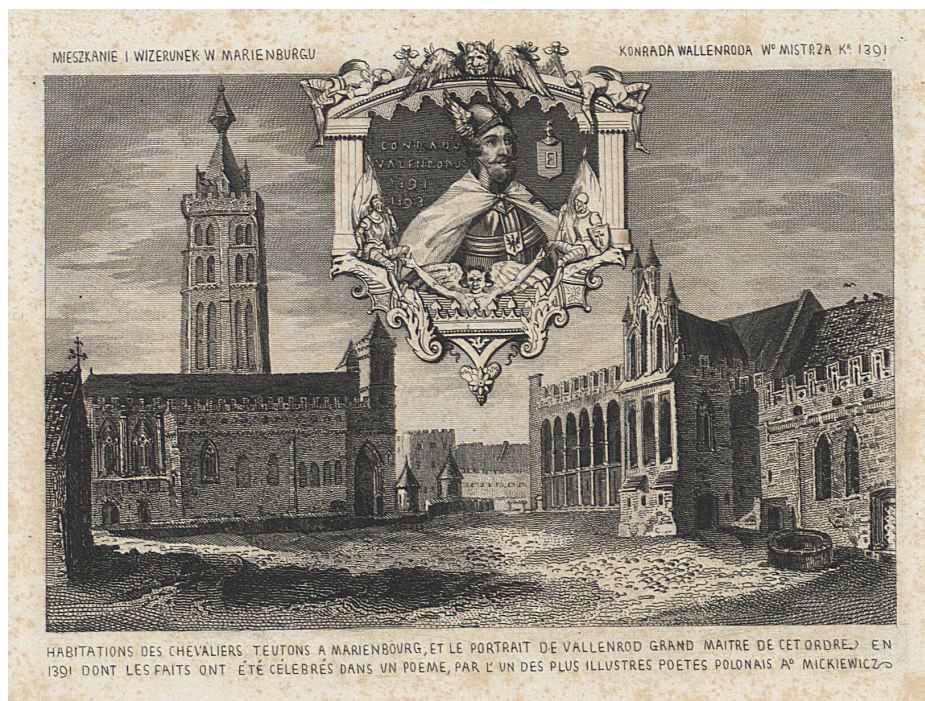

Konrad von Wallenrode – wielki mistrz zakonu krzyżackiego w latach 1391–1393

Źródło: domena publiczna.

Konrad Wallenrod powstał w latach 1825–1827, a opublikowany został w roku 1828. Adam Mickiewicz, pisząc utwór, wzorował się na tradycji angielskiej [powieści poetyckiej](#). Za twórców tego gatunku uważa się Waltera Scotta oraz George’a Byrona. Mickiewicz znał ich dzieła, przetłumaczył także na język polski słynną powieść poetycką Byrona pod tytułem *Giaur*. Powieść poetycka stała się jednym z najważniejszych gatunków literatury pierwszej połowy XIX wieku, ponieważ znakomicie wpisywała się w programowe założenia romantyzmu. Romantycy postulowali swobodę twórczą, stąd otwarta forma literacka, w której łączyli różne pierwiastki oraz mieszały liryczność, dramatyczność i epickość.

Konrad Wallenrod spełnia wszystkie podstawowe reguły gatunku powieści poetyckiej, choć sam autor określał ten utwór odmiennie. Adam Mickiewicz opatrzył swoje dzieło podtytułem Powieść historyczna z dziejów litewskich i pruskich. Fabuła utworu nawiązuje do wydarzeń i postaci historycznych. Akcja poematu toczy się w XIV wieku w krzyżackim zamku w Marienburgu (Malborku). Mickiewicza zainspirowała postać autentycznego mistrza zakonu krzyżackiego z lat 1391–1393: Konrada von Wallenrode. Według kronik Wallenrode opuścił swoich rycerzy przed rozpoczęciem oblężenia Wilna w 1392 roku, co doprowadziło do klęski Krzyżaków. Mickiewicz opatrzył tekst licznymi przypisami odnoszącymi się do historii, a utwór poprzedził przedmową, w której przedstawia rys dotyczący przeszłości Litwinów. Poeta stosuje [kostium historyczny](#), oddaje styl życia i obyczaje panujące w Zakonie Krzyżackim, w rzeczywistości jednak traktuje historię dość swobodnie. Staje się ona pretekstem do ukazania jednostki stojącej wobec konieczności tragicznego wyboru.

Grafika przedstawiająca mieszkanie i wizerunek Konrada Wallenroda – wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego
Źródło: domena publiczna.

Konrad Wallenrod jest w istocie powieścią w masce. Utwór został napisany, gdy Mickiewicz przebywał w Rosji, gdzie został zesłany za działalność w młodzieżowych organizacjach filomatów i filaretów. Z uwagi na cenzurę poeta nie mógł opublikować utworu jawnie zachęcającego do walki przeciwko caratowi. Dzięki przeniesieniu akcji do średniowiecza, poemat zyskał podwójną wymowę – przedstawiał sensacyjną opowieść o Wallenrodzie, ale zawierał także sens ukryty, związany z aktualną sytuacją polityczną. Mickiewicz, sięgając po formułę powieści poetyckiej, twórczo ją wzbogacił, czyniąc z utworu rozbudowaną metaforę odnoszącą się do doświadczeń i dylematów ówczesnych patriotów.

Słownik

kostium historyczny (maska historyczna)

zabieg literacki polegający na przedstawianiu zdarzeń historycznych w utworze fabularnym, nie po to, aby przedstawić wizję przeszłości, lecz aby za jej pomocą przekazać odwołania do czasów i problemów współczesnych; po kostium historyczny sięgano często z uwagi na cenzurę

powieść poetycka

odmiana poematu popularna w romantyzmie; łączy elementy epickie i liryczne; jej fabuła jest mocno udramatyzowana oraz ma luźną i fragmentaryczną budowę, jest tajemnicza, zagadkowa, jej tok zaś pełen luk i zakłóceń w chronologii (inwersja czasowa); tło wydarzeń jest często historyczne lub orientalne

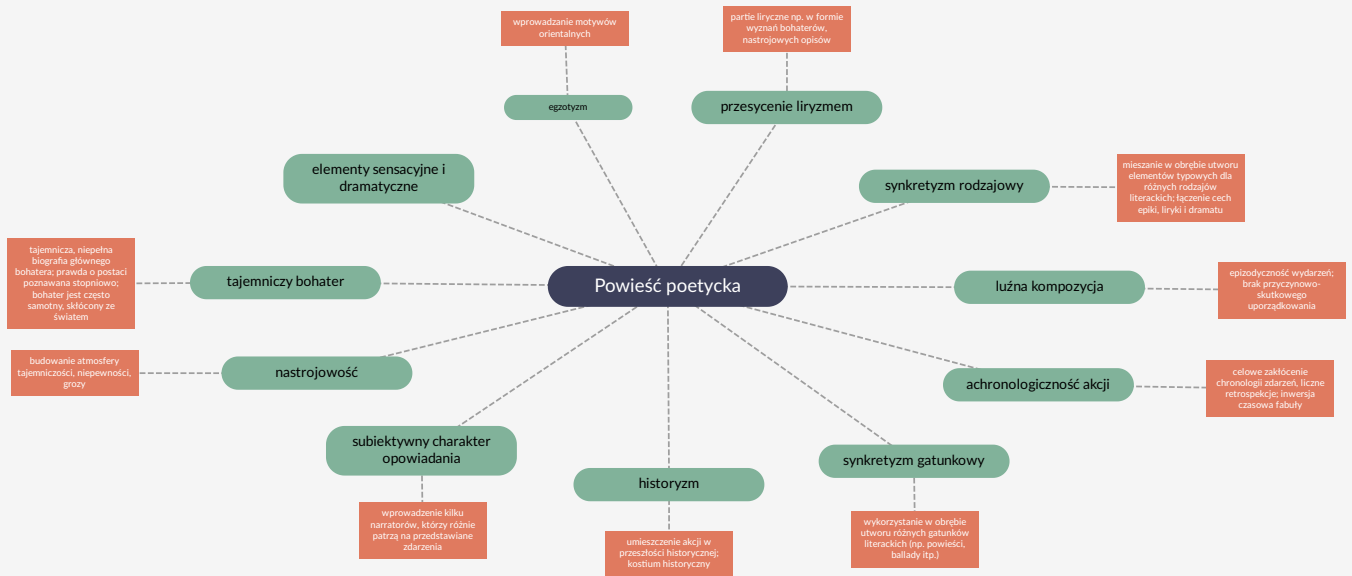
Mapa myśli

Polecenie 1

Na podstawie informacji podanych na mapie myśli i wyjaśnień w słowniku z sekcji „Przeczytaj” doprecyzuj definicję powieści poetyckiej.

Polecenie 2

Sformułuj co najmniej 5 argumentów potwierdzających tezę, że *Konrad Wallenrod* to powieść poetycka. Odwołaj się do kompozycji i treści utworu.

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania, a następnie wyjaśnij, na czym polegało nowatorstwo kompozycyjne *Konrada Wallenroda*.

Polecenie 2

Przeczytaj komentarz krytyka literackiego współczesnego Mickiewiczowi na temat *Konrada Wallenroda*. Omów, jakie elementy zwróciły jego uwagę i w jaki sposób je ocenił.

((Maurycy Mochnacki

O literaturze polskiej w wieku dziewiętnastym

Poema *Konrad Wallenrod* cząstkowo, ułamkami śliczne i czarujące, w rozwinięciu jednak swoim, jako twór sztukmistrza, i we względzie artystowskim, całością organiczną, poetycką nie jest. [...] Nie masz wewnętrznej zgody i harmonii między częściami, między masami ogólnej konstrukcji poematu [...]. Wielka także zachodzi dysproporcja między częścią genetyczną poematu, [...] a częścią opisową, narracyjną. Mozaikowa robota poety, nieumiejącego wyjść myślą i duszą ze swojej indywidualności [...] tylko z pięknych fragmentów się składa.

Źródło: Maurycy Mochnacki, *O literaturze polskiej w wieku dziewiętnastym*, Warszawa 1830, s. 171.

Duża część analiz *Konrada Wallenroda*, od czasu jego opublikowania, koncentrowała się na problemach takich, jak mieszanie rodzajów literackich, niezgodność i brak harmonii między częściami, utworu, luki w narracji – innymi słowy, na rozbiciu [...] kompozycji. W analizach nie zauważono, że właśnie stworzenie tego rodzaju dzieła stanowiło jedno ze znacznych osiągnięć Mickiewicza. Świadczyło o nowym artystycznym rozwiązaniu problemu formy utworu, które harmonizowało doskonale z ówczesnymi teoriami dzieła sztuki, proponowanymi przez niemieckich romantyków. [...]

Trudno jest określić, w jakim stopniu poglądy estetyczne romantyzmu [...] oddziaływały na młodego Mickiewicza, ale bez wątpienia znał je w ogólności i podzielał wraz z innymi współczesnymi mu poetami [...]. Ich utwory – podobnie jak *Konrada Wallenroda* – cechuje polifonia stylów i synkretyzm rodzajów. [...]

Nawet jeżeli przyznamy, że historia konfliktu litewsko-krzyżackiego była alegorią współczesnych stosunków polsko-rosyjskich, kompozycja *Konrada Wallenroda* nie może w żadnym razie być interpretowana jako próba uniku wobec carskiego cenzora. Nie był to „kompromis artystyczny”, lecz śmiała próba stworzenia dzieła złożonego i wielopoziomowego, którego poszczególne części zmierzają do osiągnięcia statusu zwartej jednostki w procesie konstruowania i kształtowania nadrzędnej, bardziej skomplikowanej całości.

Względna autonomia poszczególnych części dzieła jest widoczna w organizacji poematu, podzielonego na sześć rozdziałów różnej długości, o różnym stopniu złożoności i różnej formie metrycznej. Długość rozdziałów jest nieproporcjonalna. Pierwsze trzy zajmują od 50 do 300 wersów, na piąty i szósty przypada odpowiednio 199 i 291 wersów; rozdział czwarty (*Uczta*) dominuje nad całością poematu nie tylko pod względem zawartości, lecz także liczby wersów (756). Podział na rozdziały nie określa jednak kompozycji utworu, gdyż wszystkie (z wyjątkiem *Wprowadzenia*) składają się z kilku osobnych części. Rozdział drugi zawiera, poza narracją autorską, *Hymn* i *Pieśń* (w wykonaniu Wajdeloty); rozdział trzeci – „pieśń” Aldony oraz długi dialog Alfa i Aldony; rozdział czwarty obejmuje *Pieśń Wajdeloty*, jego obszerną *Powieść* (składającą się z 341 wersów) i *Balladę (Alpuhara)* śpiewaną przez Wallenroda; rozdział piąty przedstawia *Wojnę* i *Proces*, szósty opisuje ostatnie spotkanie kochanków i scenę śmierci Wallenroda. Tytuły rozdziałów służą więc temu, by zasugerować tok narracji, natomiast podrozdziały niemalże ją blokują wprowadzając, jako przeciwwagę, różnorodne motywy, gatunki literackie, oraz formy stroficzne. Podczas gdy narracja składa się w całości z wersów 11-sylabowych. *Hymn* pisany jest wysokim, retorycznym stylem (wskazującym, że był odśpiewany po łacinie). Bezpośrednio po *Hymnie* pojawia się *pieśń miłosna Wajdeloty* (śpiewana, jak można sądzić, po litewsku) skonstruowana

jako pieśń ludowa. Kontrast między pieśniami podkreśla ich formę: *Hymn* napisany jest wierszem wolnym, z wyraźną asymetrią wersów, podczas gdy *Pieśń* w formie stroficznej (czterowiersze), opartej na paralelizmie kupletów i strof. Rozdział trzeci, zawierający pieśń Aldony i jej długi dialog (z wieży) z Alfem wprowadza z kolei zupełnie nowy koloryt. *Pieśń*, napisaną sekstynami cechuje silny ładunek liryzmu, zmienne rymy i nieprzerwana symetria wersów. [...]

„Kontrapunktowa” organizacja części jest najbardziej widoczna w rozdziale czwartym. Składają się nań trzy tematycznie i stylistycznie odmienne części. Tu *Pieśń Wajdeloty* zaczyna się od motywu ludowego, po którym następuje opowieść o roli poezji ludowej w ramach tradycji narodowej; *Powieść Wajdeloty* jest powieścią z przeszłości, podczas gdy *Ballada Wallenroda* wywiedziona jest z Hiszpanii, a wykonana najwyraźniej w obcym języku (języku, którego Konrad nauczył się od Maurów). Przejście od części do części jest gwałtowne, bez widocznych więzi („Nie [...] ja zaśpiewam inną”, mówi nagle Konrad do barda). Różnica pomiędzy poszczególnymi częściami jest równocześnie podkreślona przez ich odmienną wersyfikację; pierwsza pieśń składa się z wersów 11-zgłoskowych i nieregularnych strof (z naprzemiennie występującymi czterowierszami, sekstynami i oktavami); *Powieść* imituje klasyczny heksametr, a druga pieśń składa się z czterowierszy z kolejno następującymi wersami 10- i 8-zgłoskowymi (tak zwana „przeplatanka”). Mimo że w każdej z trzech części wykorzystany jest tryb narracyjny, przywołują one i przeciwstawiają sobie różne tradycje epickie: pierwsza nawiązuje do poezji ludowej, druga do heroicznych powieści homeryckich, a trzecia do średniowiecznej, neołacińskiej romancy. Rozdziały piąty i szósty są kompozycyjnymi odpowiednikami rozdziałów drugiego i trzeciego, których podziały i formy rodzajowe ponownie podejmują i przekształcają. [...] Ostatnie słowa poety („Taka pieśń moja o Aldony losach”) są powiązane ze Wstępem i zapowiedzianym w nim zamiarem stworzenia poematu o wojnie oraz o godzącej wszystko, nieśmiertelnej sile miłości.

Powyższa analiza pokazuje, że *Konrad Wallenrod* jest starannie przemyślaną trójdzielną strukturą z niemalże symetrycznymi częściami bocznymi oraz środkową (rozdział czwarty), zespalałą całość kompozycji. Pozornie „heterogeniczne strzępy” są rezultatem określonego rozumienia całości, obejmującej pewną liczbę części mogących funkcjonować samodzielnie. Równocześnie części te nie tylko rozwijają się w porządku czasowym, lecz również przenikają się i uzupełniają wzajemnie, tworząc polifonię stylów, rodzajów literackich i form wierszowych. Powstała w ten sposób struktura kompozycyjna ma wartość nowatorską nie tylko w historii polskiej literatury, lecz i w dziejach europejskiej poezji romantycznej.

Ćwiczenie 1

Zaznacz cechy powieści poetyckiej:

☐

dydaktyzm

☐

synkretyzm rodzajowy

☐

synkretyzm gatunkowy

☐

subiektywizm

☐

zaburzenie związków przyczynowo-skutkowych

☐

otwarte zakończenie

Ćwiczenie 2

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz Prawda, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub Fałsz – jeśli jest fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
<i>Konrad Wallenrod</i> to utwór zapisany w sześciu niejednorodnych gatunkowo pieśniach.	☐	☐
W powieść poetycką <i>Konrad Wallenrod</i> wpleciono takie gatunki, jak hymn, pieśń, ballada.	☐	☐
Mickiewicz w swoim utworze połączył elementy liryczne, epickie i dramatyczne.	☐	☐
Mickiewicz wykorzystał w utworze tzw. inwersję czasową fabuły.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Na podstawie podanego fragmentu *Konrada Wallenroda* podaj i omów cechy powieści poetyckiej.

((Adam Mickiewicz

Konrad Wallenrod

[...]

Tymczasem światła gasnęły na stole,
Rycerzy długa uśpiła biesiada;
Lecz Konrad śpiewa: budzą się na nowo,
Stają i w szczupłym ścisnąwszy się kole,
Pilnie zważają każde pieśni słowo.

BALLADA

ALPUHARA

Już w gruzach leżą Maurów posady,
Naród ich dźwiga żelaza;
Bronią się jeszcze twierdze Grenady,
Ale w Grenadzie zaraza.

Broni się jeszcze z wież Alpuhary
Almanzor z garstką rycerzy.
Hiszpan pod miastem zatknął sztandary,
Jutro do szturm uderzy.

O wschodzie słońca ryknęły spiże,
Rwą się okopy, mur wali;
Już z minaretów błysnęły krzyże,
Hiszpanie zamku dostali.

Jeden Almanzor, widząc swe rotę
Zbite w upornej obronie,
Przerznął się między szablę i groty,
Uciekł i zmylił pogonię.

Hiszpan na świeżej zamku ruinie,
Pomiędzy gruzy i trupy,
Zastawia ucztę, kąpie się w winie,
Rozdziela brańce i łupy.

Wtem straż oddźwierna wozom donosi:
Że rycerz obcej krainy
O posłuchanie co rychlej prosi,
Ważne przywożąc nowiny.

Był to Almanzor, król muzułmanów.
Rzucił bezpieczne ukrycie,
Sam się oddaje w ręce Hiszpanów
I tylko błaga o życie.
„Hiszpanie — woła — na waszym progu
Przychodzę czołem uderzyć,
Przychodzę służyć waszemu Bogu,
Waszym prorokom uwierzyć [...]”.

Hiszpanie męstwo cenić umieją:
Gdy Almanzora poznali,
Wódz go uściskał, inni **koleją**
Jak towarzysza witali.

Almanzor wszystkich wzajemnie witał,
Wódz najczulej uściskał,
Objął za szyję, za ręce chwycił,
Na ustach jego zawisnął.

A wtem osłabnął... padł na kolana...
Ale rękami drżącemi
Wiążąc swój zawój do nóg Hiszpana,
Ciągnął się za nim po ziemi.

Spojrzał dokoła, wszystkich zadziwił:
Zbladłe, zsiniałe miał lice,
Śmiechem okropnym usta wykrzywił,
Krwiał mu nabiegły źrenice.

„Patrzcie, o giaury! Jam siny, blady...
Zgadnijcie, czym ja postem?...
Jam was oszukał: wracam z [Grenady](#);
Ja wam zarazę przyniosłem!...

[...]

*

„Tak to przed laty mścili się Maurowie:
Wy chcecie wiedzieć o zemście Litwina?...
Cóż? jeśli kiedy uiści się w słowie,
I przyjdzie mieszać zarazę do wina... [...]

Precz mi z tą lutnią!... zerwała się struna,
Nie będzie pieśni!... ale się spodziewam,
Że kiedyś będą... Dziś... zbyt puchary...
Zanadto piłem... Cieszcie się i bawcie...
A ty Al... manzor, precz mi z oczu stary!
Precz mi z Albanem!... samego zostawcie”.

Rzekł i niepewną powracając drogą,
Znalazł swe miejsce, na krzesło się rzucił,

Jeszcze coś groził; uderzywszy nogą
Stół z pucharami i winem wywrócił.
Na koniec osłabł, głowa się schyliła
Na poręcz krzesła; wzrok po chwili gasnął
I drżące usta piana mu okryła,
I zasnął.
[...]

Ale skąd w Mistrzu tak nagłe odmiany?
Za co się Witołd tak srodze rozgniewał?
Co znaczy Mistrza dziwaczna ballada?...
Każdy w domysłach nadaremnie bada.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Konrad Wallenrod*, Kraków 2019, s. 39–42.

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, dlaczego powieść poetycka stała się gatunkiem popularnym w epoce romantyzmu.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Cechy powieści poetyckiej na podstawie *Konrada Wallenroda*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

Lektura obowiązkowa

19) Adam Mickiewicz, Oda do młodości; wybrane ballady, w tym Romantyczność; wybrane sonety z cyklu Sonety krymskie oraz inne wiersze; Konrad Wallenrod; Dziady cz. III;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omówi cechy powieści poetyckiej;
- wyjaśni, w jaki sposób powieść poetycka wpisywała się w założenia poetów romantycznych;
- wskaże w utworze *Konrad Wallenrod* cechy powieści poetyckiej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- metoda kosza i walizki.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie przed zajęciami przypominają sobie lekturę *Konrad Wallenrod* Adama Mickiewicza oraz definicję powieści poetyckiej.

Faza wprowadzająca:

1. Uczniowie zapoznają się z Wprowadzeniem i sekcją „Przeczytaj”.
2. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: Jakie są cechy powieści poetyckiej? Prosi uczestników zajęć o odpowiedzi.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z sekcją „Mapa myśli”. Następnie w parach precyzują definicję powieści poetyckiej.
2. Uczniowie w parach, odwołując się do kompozycji i treści utworu, formułują co najmniej 5 argumentów potwierdzających tezę, że *Konrad Wallenrod* to powieść poetycka.
3. Uczniowie w parach rozwiązują polecenia zawarte w sekcji „Audiobook”. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je w większych grupach, przygotowując spójną argumentację, którą zaprezentują na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie zadań.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zawiesza na tablicy dwa plakaty z narysowanym koszem i walizką. Rozdaje uczniom po dwie karteczki samoprzylepne. Prosi, aby uczniowie zapisali na jednej z nich, przemyślenia, które zabiorą z sobą po zajęciach; na drugiej to, czego nie akceptują. Jedna osoba odczytuje zapisy zamieszczone przy walizce i koszu.

Praca domowa:

1. Polecenie 2 z sekcji „Audiobook”: Przeczytaj komentarz krytyka literackiego współczesnego Mickiewiczowi na temat *Konrada Wallenroda*. Omów, jakie elementy zwróciły jego uwagę i w jaki sposób je ocenił.

Materiały pomocnicze:

- Danuta Wilczycka, *Konrad Wallenrod Adam Mickiewicza*, Lublin 2018.
- Maria Janion, *O genezie „Konrada Wallenroda”*, „Pamiętnik Literacki” 1956, nr specjalny.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Mapa myśli”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.